

TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI DOLGOZAT, 2009

Az egyszülős családokból jövő hősök útja a mesékben

(és a valóságban)

Tóth Nikolett, 4. a osztály

Nagy László Általános Iskola és Gimnázium, Budapest
Felkészítő tanár: Bajzáth Mária

Tartalom

1. Előzmények	4
1.1 A témaválasztás indoklása	4
1.2 Az anyaggyűjtés módja	5
1.3 A téma bemutatása	5
2. Tudósok a meséről	6
3. A mesemátrix elemzése	8
4. Az egyszülős mesehős útjának kezdete	10
5. Mire nincsenek megtanítva	13
6. Apák az egyszülős mesékben	16
7. Próbákat állnak ki	18
8. Virtuális interjú készítettem Dr. Boldizsár Ildikó mesekutatóval.	21
9. Levelezés Juhász Lászlóval	23
10. Kérdőívek elemzése	25
11. Összegzés	28
12. Köszönetnyilvánítás	30
13. Felhasznált irodalom	30

1. Előzmények

1.1 A témaválasztás indoklása

Azért akartam dolgozatot írni, mert nagyon szeretem a mesét, és úgy érzem a Tudományos Diákköri munka egy nagy lehetőség az életemben. Hogyha ezt a dolgozatot megírom, sok tanár el fogja olvasni, és majd büszkék lesznek rám. Nekem nagyon fontos a siker. A mesével kapcsolatos feladatokat szívesen, szorgalmasan elvégzem, mert élvezettel csinálom. A dolgozatírás közben nagyon sok új információt kaptam, rengeteg érdekességet olvastam.

Azért szeretnék a meséről írni, mert szerintem, ha nem lenne mese, nem is lenne fantáziánk, és a gyerekek nem lennének annyira boldogok, nem találnák meg a helyes utat, ha eltévednek a világban.

Azért érdekel a választott téma, mert én is „egyszülős” vagyok, apukám egyedül nevelt fel, és néha szenvedek ettől a helyzettől. Olyankor rosszkedvem van, és úgy érzem, nekem van a legnehezebb dolgom a világon. Régóta tudom, hogy a mesék megoldásokat is kínálnak egy-egy problémára, ezért nagyon érdekelt mi történik a mesehősökkel. Mert a mesékben is mindig valami baj van az elején, de a problémák megoldódnak és a végén a jó győz, elnyeri méltó jutalmát. Én is ide szeretnék eljutni a mesék segítségével.

Nagy hatással van rám a felkészítő tanárom, aki nagyon sokat mesél és minden problémára mesebeli megoldást talál. Az osztályunk folyamatosan a mesék világában él, és sokat tanulunk belőlük. Próbákat állunk ki, varázstárgyakat készítünk és nagy mesemondók életmunkáin keresztül ismerkedünk meg új és még újabb történetekkel. A mesékből ötleteket kapok és sokszor egy-egy szereplő viselkedése kapcsán, elgondolkodom a saját cselekedeteim helyességén, és azon vajon igazam van-e egyes helyzetekben, vagy nem.

1.2 Az anyaggyűjtés módja

Kutatómunkám során az alábbi lépéseket követtem:

1. Anyaggyűjtés
 - a. Megkerestem és elolvastam a választott meséket
 - b. Táblázat formájába kigyűjtöttem a mese fontos adatait (hős, kivel él, melyik szülő hiányzik, alapkonfliktus, károkozó, mivel okoz magának kárt?)
 - c. A hősök cselekedeteiről készítettem elmetérképeket
 - d. Szakirodalmat olvastam (közben képek gyűjtése)
 - e. Kérdések megfogalmazása szakemberek felé
 - i. Dr. Boldizsár Ildikó mesekutató
 - ii. Juhász László pszichológus
 - f. Kérdőíves adatgyűjtés
 - i. Kérdőív készítése
 - ii. Kérdőívekre adott válaszok összegzése
 - g. Mesék megtekintése különféle előadásokon:
 - i. Mese balett az Operaházban (Hófehérke és a hét törpe)
 - ii. Magyar népmesék (rajzfilmek)
 - iii. A világ meséi (rajz és animációs filmek)
2. A gyűjtött anyag, az információk rendszerezése
3. A TDK dolgozat elkészítése

1.3 A téma bemutatása

Munkám során az alábbi kérdésekre kerestem választ:

- Mi - ki okozza a konfliktust a mesehős számára?

- Miben különbözik az egyszülős mesehős problémája az ép családból jövő mesehőstől?
- Mi az apák szerepe és felelőssége a mesehős sorsának alakulásában?
- Milyen próbákat állnak ki a hősök?
- Milyen tulajdonságokkal rendelkeznek, és milyen tulajdonságaik hiányoznak a mesehősöknek?
- Kik a mostohák és mi a szerepük a mesehős fejlődésében?
- Miért, hol és hogyan alakultak ki a mesék?
- Az elvált szülők gyerekei valóban azokat a meséket kedvelik jobban, ahol hiányzik az egyik szülő?
- Valóban segítenek-e élni a mesék, közvetítenek-e üzenetet egy ma élő gyerek számára? Adnak-e receptet a XXI. században élő embereknek a problémáik megoldására?
- Meg tudom-e oldani saját problémáimat a mesék segítségével? Változik-e hozzáállásom a konfliktusaimhoz, sikerül-e megoldanom a gondjaimat?

Hipotézisem:

Az egyszülős családból jövő mesehős útja nehéz és telis-tele van próbákkal. A mesebeli út során a hősök változnak, fejlődésük mintaként szolgálhat. Értő füllel hallgatva, értő szemmel olvasva, saját életünk problémáinak megoldásához hívhatjuk segítségül a meséket. Útmutatást, tanácsokat kaphatunk egy-egy mesehős sorsán, próbatételein keresztül. Az elvált szülők gyermekei az „egyszülős meséket” kedvelik.

2. Tudósok a meséről

A mese is olyan, mint minden igazi műalkotás: gazdagságát és mélységét a legalaposabb elemzés sem mérítheti ki. A gyermek azonban, minden más műalkotásnál jobban megérti, írja Bruno Bettelheim.

C.G. Jung szerint az emberi kultúra szerepe az, hogy közvetítsen az emberi tudattalan és tudat között. Az ember életében, a kultúra ezen szerepe, már a gyerekkorban megkezdődik, a népmesék révén. A gyerek (jó esetben) elsők között a népmese képei által lép kapcsolatba saját, az egyetemes és nemzetének kollektív tudattalanjával.

A népmese beavatás, a lelki egészség forrása, már a gyerekkorban. Ha egy gyermek életéből hiányzik a népmese, nehezebben tud megbirkózni egy nem várt nehézséggel. A mese arra tanít meg már gyerekkorban, hogy küzdés, kudarcok révén születik az eredmény. Sikerorientált világunkban, ahol a kudarc nincs beépítve szervesen az életbe, ott a gyengébbek gyakran elbuknak.

Mi a mese? Évezredek ősi tudása az életről, egy-egy nép életéről, eredetéről. Egy nép, szent szellemi kincsesára. Régen ez nem egy puszta ismerethalmaz volt, hanem a mindennapok része, mely segített eligazodni az életben. Jung szerint az élet célja, hogy megtaláljuk az igazi énünket, a népmese ennek az első foka, az élet első beavatása.

A régi kor embere nem csak szórakozásból mesélt, illetve hallgatott mesét, hanem azért is, mert tudta, hogy a benne föllelhető igazságok segítségével választ találhat saját életkérdéseire is. Ez a tudás sokáig feledésbe merült, azonban az újkori pszichológia ismét előszeretettel fordult a mesék szimbolikus világa felé. A mese szimbolikusan tartalmazza azokat a konfliktusokat és döntési helyzeteket, melyekkel életutunk során találkozunk. A mesék kiinduló helyzete, hogy megbomlik a korábbi egyensúly, s a hős valamilyen megoldásra váró feladattal találja szemben magát. Az a mozzanat, melyben elindul egy jelképes úton, hogy leküzdje az elé háruló akadályokat, valójában a személyes sors fölvállalását jelent. „Kész vagyok végigmenni az úton, és megvívni a magam sárkányaival”.

3. A mesemátrix elemzése

Hét mesét választottam kutatásom céljából: a Hamupipőke, a Hófehérke, A só, a Hat hattyú, a Holle anyó, a Rigócsőr király, és a Hófehérke és Rózsapiros című meséket. A mesék a Grimm testvérek és Benedek Elek mesegyűjteményeiből valók. A mesékkel kapcsolatos állításaimat, minden esetben igyekeztem idézetekkel alátámasztani.

Készítettem egy táblázatot (1. ábra.) amelyből az alábbi következtetéseket vontam le.

A választott mesém hőse minden esetben lány és egyetlen mese kivételével, az apjukkal élnek. Az édesanyjuk meghalt, mostoha neveli őket. Kivétel a Hófehérke és Rózsapiros, amelyben az édesanya gondozza a lányokat és az apa hiányzik a családból.

A mesék elején mindig történik valami rossz, legtöbbször az követi el a hibát, aki neveli a lányokat. Az apák nem jól választanak új feleséget és nem vigyáznak eléggé gyermekeikre, nem törődnek velük. Ha a mostoha bántja a hőst, az apák tulajdonképpen semmit sem csinálnak saját gyerekük érdekében.

„Ő pedig látta, hogy a leány csakugyan szépséges mégsem tetszett neki, s titokban elborzadt valahányszor csak rátekintett.” (A hat hattyú)

„Az asszony magával hozta két leányát, akiknek szép és fehér volt az arca, de ocsmány és fekete a szíve. Attól fogva rossz idők járnak szegény mostohagyermekre.” (Hamupipőke)

„Eszteendő múltán a király másik feleséget választott magának. Szép volt az új királynő, de büszke és gőgös, nem szenvedhette, hogy szépségben bárki felülmúlja.” (Hófehérke)

Az apák néha ostobaságokat csinálnak mostoha nélkül is. A király butaságokat kérdez a lányaitól A só című mesében:

„ Azt mondta hát egyszer a király a lányainak, hogy annak adja a legszebbik országát, amelyik őt a legjobban szereti.”

Az öreg király pedig olyan lányt nevel:

„aki mindeneknél szebb volt, de annyira büszke és rátartis, hogy egy kérő sem lehetett elég jó neki”. (Rigócsőr király)

A Holle asszony mostohája *„a csúnya és rest lányt szerette jobban, mert az volt az édes leánya, s a másoknak kellett minden munkát elvégeznie, s ő volt a hamupipőke a háznál.”*

A Hófehérke és Rózsapiros című mesében, az anya nem tanítja meg a lányokat az élet dolgaira, a lányok túl jószágosak, negédesek, túlságosan „jámborok és jók”.

A külső károkozó a meséimben, általában a mostoha. Kivétel A só, ahol az apa okozza a bajt, a Hófehérke és Rózsapirosban pedig az anya és a törpe. a Rigócsőr királyban nincs külső károkozó.

Persze nem felejthetjük el, hogy „mindenki a saját sorsának is kovácsa”, és nem szabad a felelősséget kizárólag a külvilágra hárítani. A mesehősök, akárcsak mi magunk, saját maguknak is okoznak kárt. Rigócsőr király felesége például saját gőgje és rátartisága miatt kap leckét a férjétől. Nem fogad el senkit sem párjául, keresi a tökéletest, holott ő maga sem az.

Hamupipőkére rázúdítanak mindent, neki kell elvégeznie a ház körüli feladatokat, és ő sosem lázad, sosem tiltakozik, szó nélkül tűr. Szerintem tehetne önmagáért is valamit, kiállhatna kicsit jobban a maga igazáért.

Hófehérke ott követ el hibát, hogy elfogadja az ellenségétől az övet, a fésűt és az almát, saját hiúságának esik áldozatul.

Hófehérkét és Rózsapirost nem tanítja meg anyjuk az élet dolgaira és folyamatosan megmentik a hálátlan törpét.

A királylányok, A hat hattyú és A só című mesékben nem követnek el hibát, őket az apjuk hozza nehéz helyzetbe.

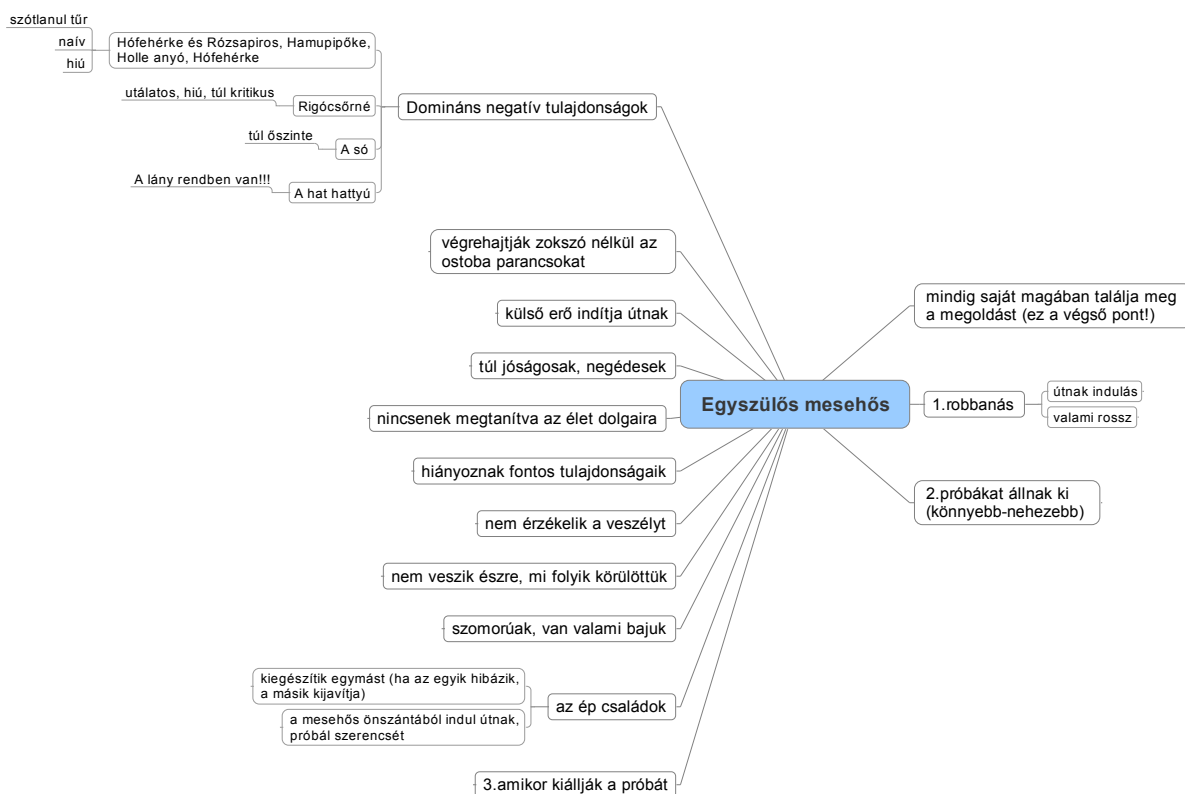
A Holle anyó című mesében a szorgos lány beleugrik a kútba, buta parancsot követ, nem tiltakozik, mindent szó nélkül eltűr.

Mese	Hős	Kivel él?	√ Szülő	Alapkonfliktus	Károkozó	Magának kár
Hamupipőke	Hamupipőke	apuka mostoha és lányai	anyuka	apa rosszul választ	mostoha és lányai	szó nélkül tűr mindent és meg is csinálja
Hófehérke	Hófehérke	apuka mostoha	anyuka	apa rosszul választ, hiú, gőgös, irigy asszonyt hoz ("szépség!")	mostoha	elfogadja a vénségtől az övet, a fésűt és az almát
Hófehérke és Rózsapiros	Hófehérke és Rózsapiros	anyuka	apuka	a lányok túl jószágosak	anyjuk törpe	pazarolják a segítséget a méltatlanra (törpe)
A só	a legkisebb királylány	apuka	anyuka	a király (apa) megkérdezi a lányaitól, hogy szeretik?(ostoba kérdés)	öreg király	-
A hat hattyú	a király leánya	-	anyuka apuka	a király, bár érzi a veszélyt, nem vigyáz eléggé a gyermekeire	mostoha apa vénesszony	-
Holle anyó	szorgos leány	mostoha és lánya	apuka anyuka	Mostohája ráparancsolta, hogy menjen le a kútba az orsóért (szinte teljesíthetetlen parancs)	mostoha	beugrik a kútba, buta parancsot követ, nem tiltakozik
Rigócsőr király	királylány	apuka	anyuka	annyira büszke és rátart, hogy egy kérő sem jó neki	-	nem fogad el egy kérőt sem párul, keresi a tökéletest

1. ábra

4. Az egyszülős mesehős útjának kezdete

Az egyszülős mesehős családjában gyakran vannak viharok, emiatt a hősök szomorúak. Ezeket a problémákat általában a mostohák okozzák. Az egyik szülő hiánya (gyakrabban anya) miatt nincsenek meg fontos tulajdonságaik, nem veszik észre mi folyik körülöttük nem érzékelik a veszélyt, őket általában külső erő (mostoha, mostohatestvér, mostoha bánásmód, apa, anya stb.) indítja útnak. Mindig adódik egy lehetőség, amely a céljához vezeti őt.

„Sírt a leány, szaladt a mostohájához és elbeszélte a bajt. Az asszony pedig összeszidta s volt oly irgalmatlan, hogy így szóljon: ha beléjetteted az orsót, hozd is föl.” (Holle asszony)

„ Az irigység s a dolyf mérges gyom módjára elburjánzott szívében nem volt többé se éjjele se nappala” (Hófehérke)

„A robbanás” mindig valami rossz esemény, baj, kár miatt történik. A hős útnak indul és könnyebb vagy nehezebb próbákat áll ki útja során. A próbák során fejlődik, pótolja az addigi hiányosságait.

„Ők megismerték medvéjüket a hangjáról, megvárták, és amikor odaért, hirtelen lehullott róla a medvebőr.” (Hófehérke és Rózsapiros)

„Első ízben sikerült is a dolog, az emberek szívesen megvették a szépasszony portékáját s megadták, amit kért érte, sőt sokan odaadták a pénzt és még a fazekat is meghagyták neki.” (Rigócsőr király)

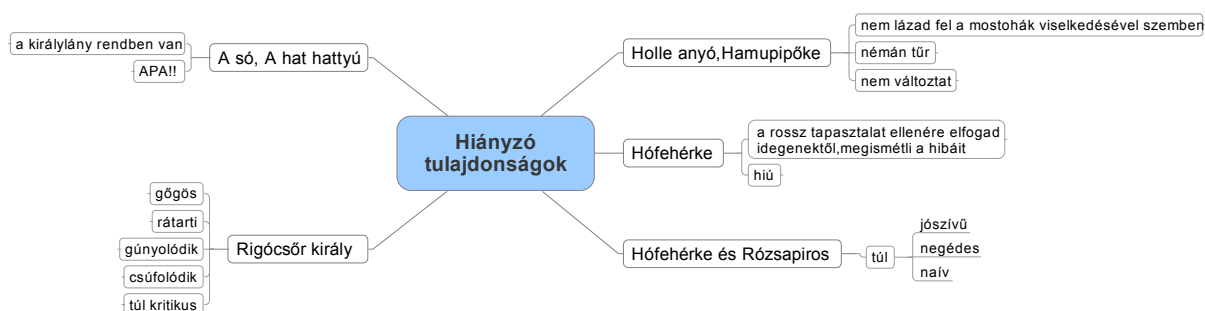
Az én utam kezdete

Az én „viharos utam” fél éves koromban kezdődött, amikor anyukám elhagyott bennünket. Apukám sokáig egyedül nevelt, majd egyszer csak négyen lettünk (a nevelőanyukám és a lánya is hozzánk költözött). Ahhoz, hogy igazi családdá váljunk, elég sok próbát kell kiállni mindenkinek.

5. Mire nincsenek megtanítva

Amikor a mesehős elindul, vagy kényszerítik rá, hogy elhagyja az otthonát, még nagyon sokat kell fejlődnie ahhoz, hogy célba érjen. Rengeteg dolgot kell megtanulniuk önmagukról és a világról. A „sikerhez” változniuk kell. A változást, segítők támogatása és varázstárgyak megszerzése is gyorsítja.

Meletyinszkij kidolgozta az előkészítő próbához és a varázseszköz megszerzéséhez szükséges helyes magatartás menetét. Fontos a jószágot tanúsító viselkedés az adományozó, az állatok és az öregek iránt; kötelező kiválasztani a legszerényebb ajándékot, és a legveszélyesebb utat. A mesék hősei ezeket a szabályokat betartva jutnak el céljukhoz.

A Holle anyó és a Hamupipőke című mesékben a lányok, nem lázadnak fel a mostohák viselkedésével szemben, némán tűrik és meg is csinálják, amit a mostoha mond. Nem változtatnak helyzetükön.

A Holle anyóban a mostoha ezt parancsolta a szorgos lánynak:

„Ha beléjtetted az orsót, hozd is föl!”

A Hamupipőkét a mostohák folyamatosan dolgoztatják :

„Fésüld meg a hajunkat, keféld ki a cipellőnket, kapcsold be csatjainkat, vigadni megyünk a királyi palotába.”

„Ideszórtam neked egy tál lencsét a hamuba, ha két órán belül kiválogatod, velünk jöhetsz.”

„Ha két tál lencsét egy órán belül kiválogatsz a hamuból, velünk jöhetsz.”

Hófehérke minden jó tulajdonsága ellenére sem tudja legyőzni saját hiúságát, és a rossz tapasztalat ellenére elfogadja mostohájától a halált okozó tárgyakat, ráadásul megismétli a hibáit.

„Szép árum van, finom árum- felelte a mostoha-, öveim vannak mindenféle színben...”

„Szép portékát tessék, olcsó portékát tessék!”

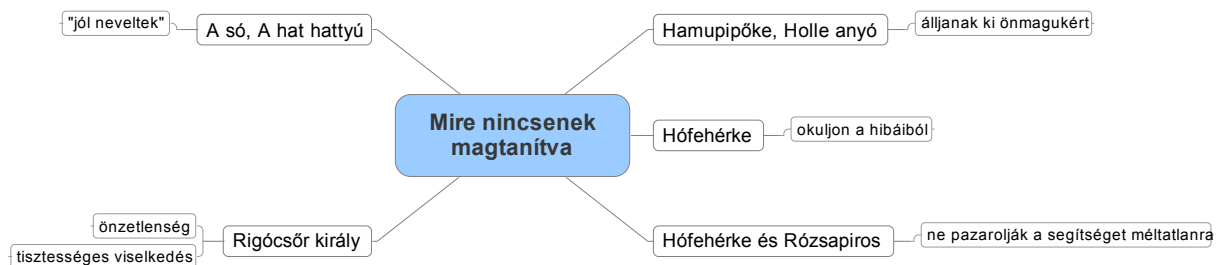
„Nekem úgy is jó –felelte a parasztasszony-, túladok én az almámon. Ezt az egyet azért neked adom ajándékba.”

Hófehérke és Rózsapiros túl jószívűek, túl negédesek és túl naivak, sorozatosan megmentik a hálátlan, gonosz törpét, méltatlanra pazarolják a segítségüket.

Rigócsőr király neje meg kell, hogy tanulja a tisztességes viselkedést és az önzetlenséget.

Gőgös, rátarti, gúnyolódik, csúfolódik és túl kritikus.

A sóban és A hat hattyúban a lány rendben van, az apával van a gond!

Az én tulajdonságaim

Vannak nagyon „nem szeretem tulajdonságaim”, ezeket a mesékkel kapcsolatos munka során ismertem fel igazán. Persze eddig, inkább mindig másokban kerestem a hibát. A mesék segítettek felismerni, hogy mindenki van hiba, senki sem tökéletes és pont az a feladatunk, hogy a kevésbé jó tulajdonságainkat legyőzzük. Le kell győznöm a tolakodást, a tiszteletlenséget, a nyávogós beszédet, a nagyravágyóságot, a fontoskodást és a folytonos sértődgetést. Mikor valamin megsértődök, semmivel sem törődök. Ez szerintem nem helyes és a mese megtanított, hogy hogyan tudom legyőzni.

Vannak nagyon jó tulajdonságaim. Kedves vagyok, okos, gyors, kreatív, nyitott, segítőkész, bátor, adakozó, tájékozott, talpraesett, szép, rendszerető és aranyos. Jó szervező is vagyok. „A jég hátán is megélek.”- szokta mondani a környezetem. Arra is a mesék tanítottak meg, hogy ezt büszkén merjem vállalni. Remélem a jó tulajdonságaim, a mesék és a szeretteim segítségével sikerül legyőznöm a rosszabb oldalam. Olvasni fogok nagyon sok mesét, és egy újabb célt fogok magamnak kitűzni, amit sikeresen el is érek majd.

6. Apák az egyszülős mesékben

A jó apa alakja nagyon fontos és meghatározó egy gyermek életében. Boldizsár Ildikó szerint a mesebeli jó apák, megőrzik és virágzásban adják át a birodalmat fiaiknak, és jó előre gondoskodnak az örökség igazságos elosztásáról. Segítenek házastársat keresni gyermekeiknek, áldást adnak az útnak indulóra. A jó apa a mesében is a felelősség, a mérték, a tartás, a biztonság szimbóluma.

Azonban, ahogy a valóságban, úgy a mesékben is vannak rossz apák, olyanok, akik valamilyen hibát követnek el gyermekükkel szemben. Nem tudják megoldani a nők közötti konfliktusokat, rosszul választanak feleséget, igazságtalanok, nem vigyáznak gyermekeikre.

Az apák, a választott meséimben nem szerepelnek megfelelően, nem nevezhetjük őket „mintaapának”. Gyakran okoznak bajt, nem törődnek eleget gyermekeikkel, nagyon sokat vannak távol. Sokszor észre sem veszik, mi történik a házban, a nők uralják a helyzetet.

Hamupipőke apja rossz asszonyt hoz a házhoz:

„Amikor eljött a tél, fehér kendőcskét borított a hó a sírra, s amikor a tavaszi nap a kendőcskét levonta, új feleséget hozott az ember a házhoz.”

... És nem látja, mi történik otthon, nem ő az úr a háznál, amíg ő vásárba megy.

Hófehérke apja szintén rossz asszonyt választ, ráadásul a házasságkötés után ő rögtön eltűnik a történetből, a mostoha szabadon garázdálkodhat.

A Só című mesében ostobaságot kérdez az apa a lányaitól, amire a legkisebb lány helyesen válaszol, apja mégis elküldi (igaz, a végén megbánta ezt a tettét).

„- Mit beszélsz, te haszontalan lélek! - förmedt rá a király. - Kitakarodj az udvaromból, de még az országomból is! Ne is lássalak, ha csak ennyire szeretsz!”

A hat hattyúban az apa nem vigyázott, nem gondoskodott eléggé gyermekeiről. Tudja, hogy nem jó a választása, mégis hoz egy rossz asszonyt a házhoz.

„Úgy fogadta a királyt, mintha éppen reá várt volna, ő pedig látta, hogy a leány csakugyan szépséges, mégsem tetszett neki, s titokban elborzadt, valahányszor csak reá tekintett.”

A Rigócsőr királyban a lány apja nem szólt lányának, hogy hogyan kezelje a férfiakat, nem előzi meg a bajt, a lány nevetlen, és ezt az apa nagyon későn veszi észre.

Az apa fogad a lánya „életére”.

„Mégfogadtam, hogy odaadlak az első jöttment koldusnak, s amit fogadtam, be is tartom.”

Amikor az apa észreveszi, „mekkora a baj”, megteszi az egyetlen helyes lépést, és férjhez adja a lányát.

A Holle anyó és a Hófehérke és Rózsapiros című mesében nem szerepel az apa, csak anya van.

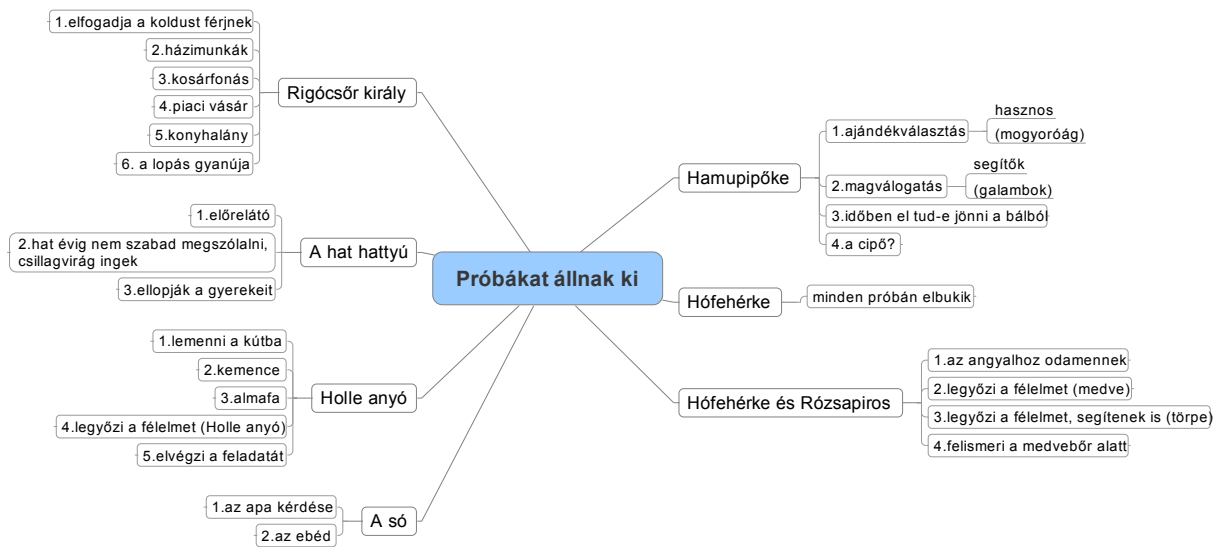
Az én apukám

Apukám nagyon nehéz próbát állt ki. Fel kellett nevelnie engem teljesen egyedül. Volt idő, amikor haragudtam rá, igazságtalannak éreztem, azt gondoltam, hogy cserben hagy, és mások fontosabbak neki. Most már tudom, hogy nem így van. Neki is meg kellett küzdenie olyan próbákkal, ami egy ép családban élő apukának könnyebben megoldható.

Ő mindig segít nekem, ha valamit nem tudok vagy nem értek. Rá mindig számíthatok. Bármilyen szituációba kerülünk, apukám mindig tudja a megoldást, vagy legalábbis a megoldást hozó utat. Ez néha fáj nekem, de be kellett lássam, mindent az én érdekemben tesz. Vannak rossz tulajdonságaim, amiket segít legyőzni és nagyon jól kezeli őket. Én úgy gondolom, hogy kihozza önmagából a maximumot és megtesz mindent értem.

7. Próbákat állnak ki

A mesehősök ahhoz, hogy változzanak, próbákat kapnak. Ha kiállják a próbát, közelebb kerülnek a céljukhoz, ha nem, újabb és nehezebb helyzetekbe kerülnek. Minden problémamegoldás fejlődést hoz, okosabbak, kedvesebbek, szorgalmasabbak vagy szerényebbek lesznek, gazdagodnak egy-egy olyan tulajdonsággal, ami addig hiányzott.

Hamupipóke, mikor apja vásárba indult egy mogyoró vesszőt kért, a helyes ajándékválasztás próbáját állja ki.

„- Apám, törd le nekem az első gallyat, amely hazafelé menet a kalapodhoz csapódik!” Ez a gally segítette végig, amíg el nem érte célját.

Hamupipókéket mostohája nem engedte el a bálba, és szórt ki neki egy tál lencsét, amit Hamupipókének ki kellett válogatnia, segítőkivel (a galambokkal) sikerül kiállnia a próbát.

Hófehérke, bár meg tanul gondoskodni 7 férfiről, minden hiúságával kapcsolatos próbán elbukik.

„Hófehérke megkívánta a szép almát, és mikor a kofa evett belőle, ő sem tudott tovább ellenállni. Már is holtan rogyott a földön”

A Holle anyó című mesében a lány legyőzi félelmét, elvégzi feladatait, s ezért megkapja méltó jutalmát.

„Amiért ilyen híven szolgáltál... arannyal borítva térj haza!”

A só című mesében a királylány az apa ostoba kérdésére helyesen válaszol, s bár apja elzavarja az otthonukból, a lány a mese végén békét köt az apjával.

A Hófehérke és Rózsapiros nem túl szimpatikus szereplők, mert méltatlanra pazarolják a jó indulatukat, nem tanulnak a saját tapasztalataikból. Mindkettő elég ostobácska, számomra nagyon idegesítő szereplők.

A hat hattyú hősnője olyan nehéz próbákat áll ki, amelyekre nem sok ember lenne képes. „Próbák vannak a próbákban”, és emberfeletti erőfeszítés kell ahhoz, hogy teljesítse őket. Ha nekem megölnék a gyerekeimet, én biztos nem bírnám ki, hogy ne szólaljak meg.

„Hat évig nem szabad megszólalnod, nem szabad nevetned, és ez idő alatt varrnod kell számunkra hat ingecskét csillagvirágból.”

Rigócsőr királyné nagyon nehéz helyzetbe kerül saját hibái miatt, és kénytelen elfogadni a koldust férjéül. Meg kell tanulnia dolgozni, (kosárfonás, piaci árusítás, konyhai munka) és még lopással is meggyanúsították.

„ Mindezt azért tettem, hogy büszkeségedet megtörjem, és megbüntesselek gőgödért, amellyel csúfot űztél belőlem.”

Saját próbák

Szüleim elválásakor nagyon nehéz helyzetbe kerültem apukámmal együtt. El kellett fogadnom azt a helyzetet, amibe kerültem. Ki kellett és kell állnom nagyon sok olyan próbát, ami egy ép családból jövő gyerekek nem (pl. új családtagok elfogadása). Ahol mindkét szülő ott van, ketten segítenek a gyerekeknek, és a szülők ki tudják egészíteni egymást. Nem úgy, mint nekem, akinek csak az apukám tudott igazán segíteni, csak rá számíthattam igazán. Kialakultak olyan tulajdonságaim, amelyeken változtatni szeretnék, és fogok is.

8. Virtuális interjút készítettem Dr. Boldizsár Ildikó mesekutatóval.

- *Tóth Nikolett vagyok (10, 5 éves), aki Tudományos Diákköri Dolgozatot írok az „ Az egyszülős családokból jövő hős útja a mesében és a valóságban” témakörben.*

Apukám nevelt fel egyedül, én is "egyszülős" vagyok. Segítségét kérném a kutatásomhoz, virtuális interjút szeretnék készíteni Önnel.

- Köszönöm szépen a bizalmadat, és gratulálok a témaválasztásodhoz! Nagyon jó meséket szemeltél ki elemzésre, és a témaköröd is nagyszerű! Sok sikert kívánok a dolgozathoz! Most megpróbálok válaszolni a kérdéseidre. Van, amire több oldalon keresztül kellene, de erre nincs mód ezen keretek között, tehát megpróbálok rövid lenni.

- *Több az olyan mese, amiben az egyszülős családok szerepelnek, vagy nem?*

- Ez valóban így van. Több az olyan mese, amelynek elején az egyik szülő meghal, és még több az olyan, amelyben már a mese elején csak az egyik szülő szerepel.

- *Amikor a mesék keletkeztek, nem volt válás. Jól gondolom-e, hogy azért vannak "egyszülős mesék", mert sokan özvegyültek meg?*

- Az egyszülős mesék történeti háttere valóban ez lehet.

- *Miért hibázik ezekben a mesékben az apa a mese elején?*

- Minden mese alapja a konfliktus, e nélkül nem lenne mese. A „mesebeli vétkek” azonban épp olyanok, mint a valóságban elkövetett vétkek. A mese fel akarja hívni az apák figyelmét a saját életükben elkövetett vétkekre, no meg arra, hogy ha lehet, ne hibázzanak többé.

- *Miért gonoszak ezekben a mesékben a mostohatestvérek?*

- Az irigység, féltékenység, rosszat akarás az ember sötétebb oldalához tartozik, és ezek valamelyike majdnem mindenkiben megtalálható valamilyen formában. A mostohatestvérek ezt a sötét oldalt képviselik a mesékben.

- *Miért gonoszak, miért fogják munkára és miért nem szeretik ezekben a mesékben a mostohák a mostohagyerekeket?*

- Olykor csak a „mostoha bánásmód” kényszerít fejlődésre bennünket. Történnie kell valaminek, hogy az események kimozduljanak a holtpontonról. Amikor a szenvedés már-már elviselhetetlen, a hősök kézbe is veszik a sorsukat.

- *A mostohák tényleg mostohák-e? Biztos, hogy ő két külön személy (szerintem, ugyanaz a személy, csak néha jó, néha nem)?*

- Ez így igaz. A mostohák is az ember sötétebb oldalához tartoznak. A gyerekek szemszögéből az igazi anyák sem mindig jók: amikor például korlátoznak bennünket, hajlamosak vagyunk nagyon is haragudni rájuk!

- *Tényleg többször van-e egyedül maradt apuka, mint anyuka, vagy csak én látom így?(saját helyzetemből adódóan.)*

- Jól látod, többször szerepel özvegy király a mesékben, mint özvegy királyné.

- *Jól látom-e, hogy az ép családból jövő mesehős útja is tele van nehéz próbákkal, és ez nem csak az egyszülős családokra jellemző? Miben különbözik mégis a kettő?*

- Az egyszülős családokból jövő mesehősöknek leggyakrabban saját családtagjaikkal kell megküzdeniük, a veszélyek közvetlen környezetükben leselkednek rájuk. Az ép családból jövő mesehős pedig bátran nekiindul a nagyvilágnak szerencsét próbálni, mert támogató háttér veszi körül: szülei elengedik és visszavárják, drukkolnak neki.

- *Miért ábrázolják a mesék a nőket hátulról támadó, egymással gonoszkodó, irigy, alattomos természetűnek?*

- Mert a tapasztalat azt mutatja, hogy a nők hajlamosak így viselkedni egymással. A mesék lélektani szempontból mindig igaz dolgokat állítanak.

- *Miért és hogyan alakultak ki a mesék? Mivel magyarázható, hogy egy mese többféle változata szerte a világon megtalálható?*

- A mesék emberi alaphelyzeteket mesélnek el, ezek pedig az egész világon egyformák. Ahol van születés, halál, küzdelem, hősiesség, veszély, félelem – ott van mese is. Mert az ember útja éppen ilyen: a születés és a halál közé rengeteg megpróbáltatás kerül. A mese arra szólít fel mindannyiunkat, hogy legyünk hősök a saját életünkben, és ne adjuk fel semmilyen körülmények között. Akkor sem, ha egyszülős családban élünk!

Remélem, tudtam segíteni. Szívesen elolvasnám a dolgozatot, ha elkészültél vele!

Szeretettel üdvözöllek, és jó munkát kívánok:

Ildikó

9. Levelezés Juhász Lászlóval

Levelet írtam Juhász László pszichológusnak, aki a mesepszichológiával is foglalkozik. Kérdéseimre nagyon gyorsan és részletesen válaszolt. Az alábbiakban levelezésünket idézem:

„Kedves Juhász László!

Tóth Nikolett vagyok (10, 5 éves), aki Tudományos Diákköri Dolgozatot ír az "Az egyszülős családokból jövő mesehős útja" témakörben.

Apukám nevelt fel egyedül, én is "egyszülős" vagyok. Segítségét kérném a kutatásomhoz, mert érteni tetszik a meséhez. Bajzáth Mária (nekem Marcsi néni) ajánlotta Önt, és olvastam az írásaiból. Írtam kérdéseket és nagyon megtisztelne azzal, ha válaszolna nekem rájuk.

1. Miért, hogyan, és hol alakultak ki a mesék? Mivel magyarázható, hogy a mese többféle változata szerte a világon megtalálható?
2. Jól látom-e, hogy az ép családból jövő mesehős útja is tele van nehéz próbákkal, és ez nem csak az egyszülős családokra jellemző? Miben különbözik mégis a kettő?
3. Hogyan segíthet a mese elfogadni azt, hogy az egyik szülő nincs ott egy gyerekkel?

Segítségét előre is köszönöm!

Üdvözlettel: Tóth Nikolett”

„Kedves Nikolett!

Örömmel olvastam leveledet, kérdéseidet!

Minden kérdésed „fogas”, nehezen megoldható, megválaszolható feladat. Én is csak kísérletet tudok rá tenni, amelynek oka ismereteim igencsak csekély tárháza.

1. *Hol alakultak ki a mesék?*

- a. *Tudnod kell a megoldásához, hogy mi az emberiség két legfiatalabb képessége. Nos, melyek ezek? A beszéd, alig harmincezer éves, az írás, amely alig hatezer éves múltra tekinthet vissza. A legújabb kutatások szerint a beszéd részbeni képessége még további tízezer években is mérhető. Ez adja meg a feltételezhető válaszok egyikét kérdésedre. Hol alakultak ki a mesék? Mindenütt, nincs meghatározható hely. Az emberiség a vándorlása során terjedt el a kontinenseken. Az elterjedés és a beszéd képessége közel egyidejű. Ez az utazás volt az emberiség egyik legnagyobb kalandja, amely tele volt élményekkel, történésekkel, s magából az emberből fakadó egyéb elemekkel, érzelmekkel, félelmekkel stb. A vándorlás, a letelepedés eltérő földrajzi, természeti környezeti körülmények között történt. A vándorlás aztán sok száz vagy akár ezer, tízezer évvel később megisméltődött. Gondolj csak a magyarság eredetére. Hogyan érkeztünk meg szép hazánkba! Emiatt alakultak ki a különböző emberi nyelvek, kultúrák. A mesék ezek részeként keletkeztek kb. egy időben, de eltérő földrajzi területeken. Minden nép, nemzet, ország bejárta a saját fejlődésének az útját. Meséik, mítoszaik, legendáik útjukból, tapasztalataikból, önmaguk élményeiből táplálkoztak. A mesék tehát egy időben, egyszerre, eltérő földrajzi környezetben, helyeken alakulhattak ki.*
- b. *A népek, nemzetek, kultúrák fejlődésük során többször és többféle módon találkozhattak. (Pl.: európai mesék kialakulásában szerepet játszottak a keresztes háborúk, a technika egyre gyorsuló fejlődése, például a közlekedés, a hajózás. Az eltérő földrajzi környezetben régen is és ma is másféle növényeket tudott az ember termeszteni. Más ásványkincsek voltak, például só stb. Ezeket a kereskedelem közvetítette köztük, immár több ezer éve folyamatosan. Például a fűszer és selyemút, Marco Polo utazásai stb. A mesék, a történetek az emberekkel „jöttek, mentek”... S a tábortűzek fényénél még vallások is születhettek belőlük. (Mohamed és az iszlám története.) A mesék változatai is így keletkeztek. Minden ember, nemzet a saját képére alakította át őket, úgy adva tovább azokat másoknak. Legszebb példa erre az iszlám, amely az egyik legelterjedtebb világvallás mára. Eredete a héber (zsidó) és a keresztény vallásra vezethető vissza.*

2. *Kalandjaikban, feladataikban.*
3. *Volt egy híres testvérpár. Ismerkedj meg a sorsukkal, életükkel, talán érdekelhetnek majd regényeik, meséik is. (Vastagbetű segít!)*

Charlotte Thornton-ban, Yorkshire-ben (Anglia) született egy ír-anglikán pap, Patrick Brontë és annak felesége Maria Branwell hat gyermeke közül harmadikként. Maria Branwell Brontë rákban halt meg 1821. szeptember 25-én, maga mögött hagyva öt lányát és egy fiát, akikre nővére Elizabeth Branwell vigyázott.

1824 júliusában a két legidősebb lányt – Mariát és Elizabethet elküldték a Clergy Daughters Iskolába Lancashire-be. Augusztusban Charlotte, novemberben Emily is csatlakozott nővéreihez. Az iskola szegény körülményei tartósan hatottak Charlotte egészségére, és ezek okozták két nővére, Maria és Elizabeth halálát, akik tuberkulózisban haltak meg 1825-ben, miután távoztak az iskolából. Charlotte később erről az iskoláról mintázta Lowoodot Jane Eyre című művében; ugyanebben a regényben Helen alakjában állított emléket két nővérenek.

Otthon, a haworthi plébánián Charlotte és testvérei, Branwell, Emily és Anne képzeletbeli birodalmakat találtak ki és elkezdték feljegyezni ezek lakóinak életét és küzdelmét. Charlotte és Branwell egy Anqria nevű királyságról írt történeteket, Anne és Emily pedig Gondalról költeményeket. A mondák bonyolultak és összetettek voltak; gyerekkori és korai kamaszkori megszállott érdeklődésük alapozta meg felnőttkori, irodalmi munkájukat.

Szeretettel és tisztelettel:

Juhász László”

10. Kérdőívek elemzése

Készítettem egy kérdőívet, amely az alábbi kérdéseket tartalmazta:

1. *Mi a kedvenc népmeséd?*
2. *Miért ez a mese?*
3. *Ki a kedvenc szereplőd ebben a mesében?*
4. *Miért ő?*

Eredeti feltételezésem az volt, hogy az elvált szülők gyermekei az „egyszülős meséket” kedvelik. Azonban a kérdőívek elemzése után be kellett lássam, hogy ez nem így van. Az egyszülős családban élő gyerekek meseválasztását egészen más szempontok motiválják. Nem az egyszülős meséket szeretik a legjobban, hanem azokat a meséket, amelyek igazságosak, viccesek, furfangosak, érdekesek, a szereplők szeretik benne egymást...

A kérdőíveket elemzése:

Kizárólag elvált szülők 7-11 éves gyerekeinek adtam kérdőívet. Összesen 43 darabot kaptam vissza.

Tipikus meseszámként, hét darab mesét többször is választottak. A gyerekek az alábbiakat jelölték kedvencként:

Mesehős	Előfordulás
Nyakigláb, Csupaháj meg Málészáj	2
Csillagszemű juhász	3
A három kívánság	3
A háromágú tölgyfa tündére	2
A kismalac és a farkasok	2
A kiskondás	3
Az égig érő fa	2

28-an különböző meséket választottak. Nem sorolom fel a címeket, de tartalmukban és üzenetükben hasonlóak, mint a fentiek.

Miért ez a mese?- kérdésre az alábbi válaszokat kaptam:

Vicces, furfangos, szeretik benne egymást, mókás, érdekes... Nagyon fontos a gyerekek számára, hogy igazságos legyen a mese vége!

A pozitív tulajdonságokkal rendelkező szereplőkkel azonosulnak. Többnyire a lányok nőnemű, a fiúk hímnemű hőst választanak (kivétel a Csillagszemű juhász és a Fehérlófia, őket lányok is megjelölték kedvencként). A kedvenc szereplő kiválasztásában az igazságosság, a bátorság, az erősség és a humor volt a döntő. Bruno Bettelheim szerint a gyerekek nem

jóságosságuk miatt azonosulnak a hősökkel, hanem azért mert az adott szereplő helyzete, viselkedése vonzó, rá akar hasonlítani az olvasó.

Az én kedvenc mesém a Holle anyó, azért, mert abban a szorgos lány megkapta jutalmát, a csúnya és rest lány pedig megkapta méltó büntetését.

11. Összegzés

A konfliktust általában külső erő (apa, mostoha, anya, testvér, mostoha bánásmód stb.) okozza a mesehős számára, aki a mese elején elég sok rossz tulajdonsággal rendelkezik. Ezeket a tulajdonságokat változtatnia kell, ezért útnak indul vagy indítják.

Az ép családból jövő mesehős szülei kiegészítik egymást, ketten segítenek a fejlődésben. Az egyszülős családból jövő mesehős problémáját csak egy szülő tudná segíteni, de sajnos ez is csak részben valósul meg. Az egyszülős családból jövő mesehősnek, el kell fogadnia új családtagokat is.

Általában a mostoha körülmények, vagy mostohák indítják útnak a hőst. Az apa többnyire nincs otthon, nem látja mi történik a házában, vagy nem ő az úr a háznál.

A hősök többnyire próbákat állnak ki, olyanokat, amelyek lehetnek könnyebbek-nehezebbek, esetleg emberfelettiak (pl. a Holle anyóban a kútba bele kellett ugrania a lánynak), de mindenképpen a változást, a hősök fejlődését szolgálják.

A mesehősök úgy, ahogy mi is, pozitív és negatív tulajdonságokkal rendelkeznek. A jó tulajdonságaikat megtartják a mesebeli út végéig, a rosszakat a próbák során legyőzik.

A mostoha és a mostohatestvér nem mindig külön személyek, hanem általában külső erők szimbólumai, néha jók, néha rosszak. Nélkülük nem valósulhatna meg a változás.

A mesék segítségével meg lehet oldani egy-egy problémát. A mese megtanítja, hogy hogyan kell és lehet élni különböző nehéz helyzetekben, szituációkban. Mindig jól végződnek a történetek, így a mesehős útján járva, mi is kikerülhetünk a bajból. A mesék nagyon régen keletkeztek és szerte a világon megtalálhatóak. Mivel mindenütt hasonló problémák jelentkeznek egy ember életében, országoként és népeként egy-egy mesének különféle változatai találhatók.

Az elvált szülők gyerekeinek meseválasztását egészen más szempontok motiválják, mint amit én gondoltam. Eredeti feltételezésem az volt, hogy az elvált szülők gyerekei az „egyszülős meséket” kedvelik jobban. Kutatásom során rájöttem, hogy a mesehős tulajdonságaitól függ elsősorban a meseválasztás. Azokat a meséket és mesehősöket szeretik, amelyek igazságosak, viccesek, furfangosak, érdekesek, a szereplők szeretik benne egymást...

A mese segít minden embernek élni, és ha valamit elront vagy rosszul csinál, a mese üzenetet küld, hogy mit tegyen, hogy kijavítsa a hibáját. Nagyon nagy segítséget, problémamegoldó receptet ad, és orvosság is egyben.

Nekem sokat segített a mese. A konfliktusaimat máshogy kezelem, és nem a negatív oldalát, hanem a pozitív oldalát nézem az embereknek. A munka kezdetekor volt intőm, állandóan veszekedtem a környezetemmel, háborút vívtam a mostoha testvéremmel, a családommal. Mára példás a magatartásom, alig van iskolai konfliktusom. Alkalmazkodóbb és elnézőbb lettem, kedvesebb és barátságosabb. Otthon is javult a helyzet, már nemcsak másokban, hanem magamban is keresem a hibát. Nagyon örülök annak, hogy ezt mások is észreveszik és jelzik felém az örömeiket.

Ha mesét írnék az elmúlt fél évről, így kezdeném:

Egyszer volt, hol nem volt, az Óperenciás-tengeren is túl, ahol a kurta farkú malac túr, volt egyszer egy kislány, aki háborúban állt a fél világgal... Megmászta az Üveghegyet, felért a tetejére, és amikor körülnézett, észrevette, hogy megváltozott a világ.

12. Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Dr. BOLDIZSÁR Ildikónak és JUHÁSZ Lászlónak a gyors és részletes válaszokat a kérdéseimre. Köszönöm BAJZÁTH Máriának, felkészítő tanáromnak a rám és a dolgozatra fordított rengeteg időt, türelmet és szeretetet, no meg azt is, hogy a legkeményebb munka időszakában is mesebelivé varázsolta a felkészülés minden percét. Köszönöm PROBOJCSEVITY Ottónak a fotók egy részét és a dolgozat megszerkesztését.

13. Felhasznált irodalom

Benedek Elek összes meséi. 1-4. kötet. Szukits Könyvkiadó, 2007.

Boldizsár Ildikó: Mesepoétika. Akadémia Kiadó, 2004. 7-77.o.

Boldizsár Ildikó: Mesék apákról. Magvető Kiadó, 2008.

Bruno Bettelheim: A mese bűvölete és a bontakozó gyermeki lélek. Corvina Kiadó, 2005. 9-24. o.

Grimm: Gyermek és családi mesék. Magvető könyvkiadó, 2005.

V.J. Propp: A mese morfológiája. Budapest, 2005. 44-49. o.

<http://www.meseterapia.hu>

<http://www.e-pakk.hu>

<http://www.jamk.hu/ujforras/971004.htm>

<http://www.zoldujsag.hu/cikk.php?bb=344&id=21>

<http://www.atuzize.hu>